

15. Girard R. Things Hidden Since the Foundation of the World/ transl. S. Bann, M. Metteer. – London: Continuum, 2003. – 469 p.
16. Pinker S. A History of Violence// The New Republic, – №3, 2007. – P. 34–45.

Галёна Е.А. «Событие без свидетелей»: язык и насилие после Шоа

Проведен анализ взаимосвязи языка и насилия. Показано, что в современной европейской культуре слово о насилии принадлежит жертве, что обусловлено спецификой нарратива иудео-христианских писаний. Феномен насилия описывается как ситуация безмолвия, порождающего речь и свидетельство. Прослеживаются историческая зависимость языка от насилия в этнологической, когнитивной и культурных перспективах. В связи с этим демонстрируются проблематичность таких процедур как прощение и свидетельство.

Ключевые слова: язык, насилие, свидетельство, прощение, лингвистический детерминизм, прозрачность зла.

Galyona, E.A. The «Event Without Witnesses»: Language and Violence after the Shoah

The relationship of language and violence is analyzed. It is shown that in the modern European culture the word about violence belongs to the victim because of the Judeo-Christian scriptures specifics. The phenomenon of violence is described as a situation of silence that generates speech and testimony. The historical dependence of language on violence is been traced in ethological, cognitive and cultural perspectives. In this regard it is demonstrated the difficulty of procedures such as forgiveness and a witness.

Key words: language, violence, witness, forgiveness, linguistic determinism, the transparency of evil.

Гуманістичні виміри епохи Рисорджимето: політика

Розглядаються гуманістичні ідеї в культурі Італії епохи Рисорджимето. Доводиться, що в зазначений період політика стала душею національного життя і проникла в усі галузі культури, ставши «полум'яною пристрастю» італійців; сформувався новий тип особистості, наділеної сильними політичними емоціями; виникло принципово нове поняття про патріотизм як почуття глибоко особисте, яке визначає характер сучасного італійця.

Ключові слова: гуманізм, патріотизм, національно-визвольний рух, епоха Рисорджимето

Італійську культуру періоду 1790-1870 років зазвичай називають культурою Рисорджимето (італ. – відродження), маючи на увазі національно-визвольний рух, що зародився в 1780-х роках і привів у 1870 році до об'єднання Італії. Цей рух дав назву цілій епосі італійської історії. Рисорджимето, як демократичний рух, поживилося після Великої французької революції 1789 року. Його перший етап (1789-1830) припав на час наполеонівського панування і Реставрації; другий – на час (1830-1848), коли здійснилися революції в кількох італійських державах; третій, заключний (1848-1870) характеризувався прилученням до визвольного процесу широких народних мас і завершився створенням незалежної єдиної Італії.

Однією з найостанніших робіт, яка ґрунтовно розкриває епоху Рисорджимето, є монографія «Рисорджимето. Історія Італії», яка вийшла друком у 2007 році в Італії під експертним керівництвом Альберто Марії Банті та Пола Гінзбурга і входить до 22 тому серії «Історія Італії» [1], котру випускає видавництво «Енауді». У роботі зазначається, що Рисорджимето в Італії по суті було явищем суто культурним та інтелектуальним, але саме воно призвело до утвердження конституції єдиної національної держави. Рисорджимето об'єднало різні протиборчі сили, Банті та Гінзбург пояснюють це об'єднання через основоположні рисорджиментальні поняття, що символізували дух тогочасного руху: честь, любов, чесноти, жертвність – вони, на думку дослідників, і стали об'єднавчою силою цього феномена. У вступному розділі дослідження автори зазначили: «Мета нашої роботи полягає в тому, щоб відтворити культуру Рисорджимето, простежити спосіб мислення, відчуття, емоції, долі чоловіків і жінок, що брали участь в процесі рисорджимето [1,с.5]». Автори дослідження стверджують, що італійське Рисорджимето

спровокувало глибоку культурну революцію, яка надихнула італійців до національного єднання.

До кінця XVIII ст. Італія залишалася роздрібненою і відсталою країною з феодальним укладом. Впродовж трьох сторіч тут панували іноземці. З дев'ятьох італійських держав тільки Сардинське королівство (П'ємонт) залишалось незалежним. Економічно більш розвинена Північ опинилася під владою Австрії, аграрний Південь належав неаполітанському королю з династії Бурбонів. Центр Італії і Папська область формально вважалися незалежними, але практично теж підпорядковувалися Австрії. Римський Папа зосередив у своїх руках і світську владу, тому саме в папській області поліцейський режим був особливо жорсткий, існувала найсуворіша цензура.

Головним завданням Рисорджименто стала ліквідація віджилого феодального ладу, позаяк назріла потреба покінчити з державною роздрібненістю та іноземним утиском. Тому Рисорджименто набуло характеру національної й соціальної революції та виявилось таким затаємним.

У розвитку загальнонаціонального демократичного руху видатну роль відіграв Джузеппе Мадзіні (1805-1872). Так, сучасний український науковець М. Варварцев стверджує, що «головний ідейний натхненник і організатор боротьби за створення єдиної, демократичної держави свого народу Дж. Мадзіні заслужив від сучасників і нащадків характеристику апостола італійської незалежності. Разом з тим, не буде перебільшенням назвати його предтечею нової Європи, будителем і поборником свободи всіх її народів» [2, с. 47]. Дж. Мадзіні створив у 1831 році таємну організацію «Молода Італія», яка мала за мету вигнання австрійців і створення єдиної італійської республіки. Засуджуючи змовницьку тактику карбонаріїв, прихильники Мадзіні основну силу визвольної боротьби вбачали в народних масах.

Республіканські ідеали національно-визвольного руху привертати все більшу кількість прихильників. У 1848-1849 роках революційні виступи поширилися на всі терени Італії, але вони закінчилися трагічно – повсталі були розгромлені, і Австрія відновила свою владу в Північній і Центральній Італії; тільки П'ємонт зберіг незалежність, хоча його королю Віктору Еммануїлу I довелося ввести конституцію; прем'єр-міністром став Каміло Бензо Кавур (1810-1861), який очолив ліберально-монархічну партію і помірковано-ліберальне крило національного руху. Кавур провів політику об'єднання Італії «зверху», в ім'я збереження монархії.

У 1850-1860 роках визвольний рух стає загальнонаціональним. Його очолив Джузеппе Гарібальді (1807-1882), який керував збройною боротьбою італійських патріотів, яка зробила вирішальний внесок у створення єдиної і незалежної Італії.

Рисорджименто як національно-визвольний рух гуманістичного спрямування поставило перед італійською культурою низку проблем. Культура відігравала винятково важливу роль у справі забезпечення гуманістичних, мистецьких, патріотичних та естетичних потреб італійської національної спільноти. У цьому полягала одна з характерних рис національно-історичного розвитку Італії. В. Шишмарьов так відзначив цей унікальний момент: «Італійське мистецтво, література, наука та літературна мова і явилися для італійця тою «великою вітчизною», яка замінила йому все, чого бракувало в житті. Культурна спайка італійців тривалий час була єдиною можливою формою об'єднання народу. Це було об'єднання в ідеальному плані» [3, с. 6]. Видатні італійські просвітителі XVIII ст. – Дж. Паріні, В. Альф'єрі, К. Гольдони – своєю боротьбою за нові політичні, філософські та моральні

ідеали сприяли формуванню національної самосвідомості і таким чином будували ідеологічний підмурок Рисорджименто.

На початку XIX ст. італійські діячі культури, поділяючи переважно просвітительські погляди на роль мистецтва в житті суспільства, вбачали в культурі, мистецтві та літературі ефективний засіб впливу на суспільну свідомість. У той же час йшли запеклі суперечки про те, яким має бути мистецтво, покликане сформувати національну самосвідомість і здійснити національне відродження. Оформилися дві полярні точки зору: прихильники однієї з них стверджували, що національні завдання допоможе вирішити культура, яка зберігає вірність традиціям класицизму, а їхні супротивники заявляли, що необхідна культура, яка утверджує сучасні ідеали, тісно пов'язані з національними особливостями, правдива і вільна за формою. В такій ситуації й формується романтизм – пануючий напрямок в італійській культурі першої половини XIX ст.

Філософська думка Італії епохи Рисорджименто відіграла важливу роль у розробленні нових естетичних і літературних теорій, не позбавлених гуманістичного спрямування, романтична естетика в Італії формувалася, засвоюючи закордонні новітні філософські та літературні ідеї й теорії. В той же час вона була тісно пов'язана з національною філософією та естетичною традицією.

Подібно романтизму в інших європейських країнах італійський романтизм спирався на німецьку філософію об'єктивного ідеалізму, створену Гегелем і Шеллінгом. Романтики сприйняли від них насамперед натурфілософію, так звану філософію тотожності. В дусі об'єктивного ідеалізму вона розглядала світобудову як саморозвиток Абсолюту або Духа.

У роботах видатних філософів цього періоду – Вінченцо Джоберті, Чезаре Бальбо, Массимо Д'Адзельо, Джузеппе Мадзіні – мова йшла про найближче майбутнє Італії та її народу.

На сторінках «Кончильяторе» – у статтях талановитого літературного критика Ермеса Вісконті, поета Джованні Берше, філософа Д.-Д. Романьозі і драматурга, редактора журналу Сільвіо Пелліко – були вперше сформульовані найважливіші мистецтвознавчі та естетичні ідеї епохи Рисорджименто.

У роки реакції, яка наступила після Віденського конгресу (1815), «Кончильяторе» сприяв духовному відродженню Італії. Ентузіасти «Кончильяторе» прагнули залучити Італію до загальноєвропейського культурного руху, подолати її замкнутість і відсталість. Проте вони не відривалися від рідного ґрунту і при розв'язанні будь-яких проблем завжди мали на увазі головну мету своєї політичної і літературної діяльності – долю батьківщини, яку вони мріяли змінити на краще.

Вісконті, Пелліко, Романьозі були переконані в тому, що духовне відродження Італії можливе тільки за умов її політичного відродження. Звідси вони зробили висновок про необхідність безпосереднього зв'язку культурної, громадянської і політичної діяльності. Такої самої точки зору дотримувався і Алессандро Мандзоні, який формально не входив до складу редакції журналу, але був одним з ентузіастів «Кончильяторе». Висунута ними думка про нерозривний зв'язок літературної справи і громадянської стала однією з провідних ідей століття.

Головним завданням літератури і мистецтва італійські романтики вважали виховання національної свідомості, тому визначили нову літературу перш за все як «літературу дійсності», наполегливо підкреслюючи необхідність правдивого віддзеркалення життя в творах літератури і мистецтва.

Виражаючи загальний погляд прихильників «Кончильяторе» на національне мистецтво, Пелліко в статті «Театр Марі Жозефа Шеньє» писав, що національним є лише той твір, який пройнятий любов'ю до батьківщини і слугує її благу. Вперше в Італії цю точку зору проголосив і відстоював в численних критичних статтях Д. Берше, який підкреслював, що література повинна звертатися до всієї нації, а не до замкнута гуртка «вибраних», і брати з історії те, що може бути близьке, зрозуміле і повчальне для більшості сучасників-італійців. Берше, Вісконті та Мандзоні висловлювали думку про те, що мета письменника – у віддзеркаленні і осмисленні долі свого народу, і в умінні правильно виявити в дійсності та актуалізувати в літературі найважливіші проблеми народного життя.

В галузі мистецтва та естетики заслуговують на увагу ідеї та роботи вождя італійського національно-визвольного руху Джузеппе Мадзіні. Питання мистецтва і література були лише одним з багатьох аспектів його політичної діяльності, але він ставився до них надзвичайно серйозно і хотів бачити мистецтво та літературу заснованими на «вищому колективному принципі загальної правди», яку письменник повинен виражати через свої ідеали. Цю «загальну правду» Мадзіні розглядав у трьох аспектах: як правду історичну (факти, реальність), моральну (ідейний сенс) і абсолютну (абстрактна філософська ідея), яка веде до бога, при цьому правду моральну, а тим більше правду абсолютну він ставив вище за реальну правду фактів. Згідно з його концепцією центральними образами мистецьких творів повинні стати ідеальні герої, які могли б служити для сучасників прикладом мужності і відданості революційному ідеалу.

Франческо де Санктіс писав, що Мадзіні завжди відчував себе оратором і педагогом; на новому етапі національно-визвольного руху він підтримав і розвинув ідеї «Кончильяторе» та постулати А. Мандзоні про суспільно-політичну роль літератури і мистецтва. Але Мандзоні по суті виступив проти основного положення теоретичної програми своїх попередників щодо необхідності правдивого віддзеркалення дійсності, протиставивши йому ідеалістичну теорію про правду як ідеал автора і про героя як символ авторської ідеї. Під глибоким впливом естетики «Кончильяторе» та Мандзоні, з одного боку, естетики та ідей Мадзіні – з іншого, і відбувався розвиток італійської культури та мистецтва аж до 70-х років XIX ст.

Однією з основних відмінностей італійського мистецтва була відповідність його розвитку основним історичним етапам національно-визвольного руху.

У роки революційних змін, викликаних в Італії Великою Французькою революцією 1789 року, еру італійського мистецтва Рисорджименто відкрили постановки «трагедій свободи» Вітторіо Альф'єрі (1749-1803).

У 1796 році в Мілані на честь святкування п'ятиліття Французької республіки була поставлена одна з кращих трагедій Альф'єрі – «Віргінія». Глядачі, наелектризовані політичним напруженням спектаклю, в антрактах давали вихід почуттям, танцюючи в партері «Карманьйолю».

«Трагедії Альф'єрі, стверджують автори «Історії Італії», стали знаменом шойно народжуваних італійських республік та впливали на свідомість національного характеру італійців» [4, с. 496]. Вони будили в них, за виразом Стендаля, «бажання стати нацією», відповідали відчуттю неспокою за долю батьківщини кожного нового покоління італійських патріотів, які черпали в творах поета сили для самовідданої боротьби.

У середині XIX ст. в Італії завоювала авторитет філософія Вінченцо Джоберті (1801-1852), згідно з якою наукове пізнання світу невіддільне

від віри і морального розвитку. У книзі «Про моральну і громадянську першість італійців» (1843) Джоберті доводив переваги духовно розвинутої нації: основою морального розвитку італійців він вважав не лише католицизм, але й древню культуру. Філософія Джоберті виховувала у його співвітчизників патріотизм і національну гордість, внаслідок чого він завоював широку читацьку аудиторію і був ідеологом ліберально-католицького крила в Рисорджименто.

У 50-70-ті роки в Неаполі виникає філософська школа неогегельянців, щоправда, неоднорідна за своїм складом: ліві гегельянці сприйняли найцінніше у вченні німецького філософа – його діалектику. А. Бертрандо (1817-1883), Сільвіо Спавента (1822-1883) та Франческо Де Санктіс (1817-1883) намагалися поширювати ідеї Гегеля на всі сфери знання, вбачаючи в його вченні засіб громадського та морального відродження Італії.

Розквіт і зрілість Де Санктіса-літературознавця припадає на 60-70-ті роки, коли він пише «Критичні нариси» (1866) та «Критичні нариси про Петрарку» (1869). Кращим його твором стала «Історія італійської літератури» (1870) [5], в якій літературний розвиток розглядається як закономірний процес, що відбувається діалектично. У цьому полягала суть його історичного принципу дослідження літератури. Історія італійської літератури в Де Санктіса – відбиток національної історії, побаченої ним у боротьбі суспільних сил епохи. Він прагнув вивчати своєрідність історичних умов, тогочасну суспільну й наукову думку, враховуючи всі напрямки і школи. Все це надало його роботам про італійських письменників минулого і сучасності масштабності та глибини дослідження.

Естетика італійського романтизму формувалася в умовах напруженої ідеологічної боротьби. Спочатку полеміка йшла між прихильниками класицизму і романтиками – прихильниками оновлення в мистецтві і літературі. Але вже незабаром романтичний рух набув політичного змісту – романтики не тільки пропагували передові суспільні та художні ідеї, а й подавали приклад практичних дій – багато хто з них примкнув до карбонаризму, до «Молодої Італії». Їхня літературна діяльність теж була підпорядкована завданням національно-визвольної боротьби: ставши рухом літературним і політичним, італійський романтизм у своєму становленні значною мірою повторив основні її етапи.

Резюмуючи, можна стверджувати, що ранній романтизм 1816-1830-х років безперечно пов'язаний з карбонаризмом, особливо з огляду на те, що романтики виробляють нові естетичні погляди, виступаючи з маніфестами; видають газету «Кончильяторе» («Примиритель»); створюють романтичні трагедії, історичні поеми і романи на матеріалі національного минулого.

Суттєвих відмінностей набув, на нашу думку, другий період в італійському романтичному русі (1830-1840), коли в Рисорджименто оформилися два крила: революційно-демократичне і помірковано-ліберальне. В романтизмі помітно посилюється політичний аспект, утворюється дві течії різної політичної і естетичної орієнтації.

На третьому етапі (1849-1870) починається завершальна фаза Рисорджименто, тобто романтизм поступово втрачає свої позиції і його змінюють нові, реалістичні тенденції.

Найхарактернішою ознакою культури епохи Рисорджименто був вплив політики і художньої культури на пробудження національної свідомості. У ці роки політика стала душею національного життя і проникла в усі галузі культури; політика стала «полум'яною пристрастю» італійців. Сформувався новий тип особистості, наділеної сильними політичними

емоціями; виникло принципово нове поняття про патріотизм як почуття глибоко особисте, яке визначає характер і сучасного італійця. Італійське мистецтво цієї доби з честю виконало високу національно-патріотичну місію, відігравши важливу роль у тому складному історичному процесі, коли, за словами А. Грамі, народжувався «народ-нація».

Глибокий гуманізм епохи Рисорджименто полягає й в тому, що вона виховала мужніх борців, здатних на героїзм, жертви та тривалу боротьбу за об'єднання батьківщини. Головними ідеологічними акцентами Рисорджименто були поняття нації як вагомого морального чинника та ідея вільної і непорушної співдружності людей, об'єднаних спільним минулим і непереможним прагненням національної незалежності, а шедеври, створені італійським мистецтвом в епоху Рисорджименто, увійшли до скарбниці світової культури і продовжують збагачувати почуття і думки людей усіх країн.

Список використаних джерел

1. Storia d'Italia. Annali. Vol.22: Il Risorgimento. – Einaudi. – 2007. – 883 p.
2. Варварцев М. М. Захід та слов'янство у політичній спадщині Джузеппе Мадзіні / М. М. Варварцев // Український історичний журнал. – 2004. – № 6. – С. 46-60.
3. История итальянской литературы XIX-XX веков : учеб. пособие для студ. филол. фак-тов вузов / И.П.Володина и др. – М.: Высш. шк., 1990. – 286 с.
4. История Италии : [в 3 т.]. / ред. С.Д.Сказкин, Л. А. Котельникова, В. И. Рутенбург. – М.: Наука, 1970. – Т. 2. – 608 с.
5. Де Санктис Ф. История итальянской литературы : в 2 т. / Ф.деСанктис ; [пер. с итал.; под ред. Д.Е.Михальчи]. – М.: Изд-во иностранной лит., 1963. – Т. I. – 1963. – 536 с.
5. Де Санктис Ф. История итальянской литературы : в 2 т. / Ф.деСанктис ; [пер. с итал.; под ред. Д.Е.Михальчи]. – М.: Изд-во иностранной лит., 1963. – Т. II. – 1964. – 648 с.

Сабаш Ю.С. Гуманистические идеи эпохи Рисорджименто: политика

Рассматриваются гуманистические идеи в культуре Италии эпохи Рисорджименто. Доказывается, что в данный период политика стала душой национальной жизни и проникла во все отрасли культуры, став «пламенным пристрастием» итальянцев; сформировался новый тип личности, наделенной сильными политическими эмоциями; возникло принципиально новое понятие патриотизма как чувство глубоко личное, которое определяет характер современного итальянца.

Ключевые слова: гуманизм, патриотизм, национально-освободительное движение, эпоха Рисорджименто.

Sabadash, J.S. Humanistic aspects of the Risorgimento epoch: politics

Humanistic ideas in the culture of Italy in the Risorgimento Epoch deals. It is proved that in that period politics was the soul of national life and had entered into all fields of culture, becoming a «fiery passion» of Italians. It is determined that a new type of person, with strong political emotions, was formed and that it was appeared a fundamentally new concept of patriotism as a deeply personal sense that describes a character of a modern Italian.

Key words: humanism, patriotism, national liberation movement, Risorgimento Epoch.

Феномен «турботи» як фундаментальна основа самопізнання у філософській спадщині М. Гайдеггера

Розглядається феномен «турботи» як фундаментальне філософське явище у історико-філософському контексті, в екзистенціальному прояві буття людини, її здатність виходу на вищі ціннісні рівні через невичерпні можливості власного «Я».

Ключові слова: повсякденне буття людини, самосвідомість, самопізнання, феномен «турботи»

Пізнання власного «Я» хвилювало філософів протягом всієї історії людства, однак єдиного сталого механізму самопізнання філософська парадигма не напрацювала. Однозначно можна стверджувати, що процес сприйняття власного «Я» повинен реалізовуватися людиною на певній онтологічній основі, адже цінність особистості зосереджена не лише у власній суб'єктивності, а й у зовнішніх проявах власного «Я» – у його вчинках, діях та виборі, прийнятті відповідальності тощо.

Категоріальний аналіз неklasичної концепції буття людини представлений ґрунтовними дослідженнями таких зарубіжних філософів: М.Бубера, Л.Бінсвангера, М.Гайдеггера, А.Гелена, Е.Муньє, Ж.П.Сартра, Е.Фромма, К.Ясперса, К.Г.Юнга, а також вітчизняних – А.Бичко, І.Бичка, А.Лоя, П.Сауха, Н.Хамітова, С.Шевцова, В.Інкарука, В.Ярошовця та інших. Відштовхуючись від даних наукових досліджень, необхідно проаналізувати сучасну онтологічну ситуацію, адже людина була і є найунікальнішою серед всього іншого суцього, тому що її існування – це проблема для її власного «Я».

«Я» поставлене перед необхідністю самотужки вибирати життєві прерогативи і визначати ієрархію цінностей, попередньо піддавши їх власній критичній переоцінці, і, переконавшись в їхній істинності, надалі чинити згідно з ними [1, с.298]. З метою диференціації існування людини від іншого суцього, М.Гайдеггер дав такому типу суцього назву «присутність» – «Dasein» [6, с.7], що у перекладі з німецької мови буквально означає «ось-буття».

Власне «Я» людини завжди включено у присутність, тому Dasein – це не просто єдність присутності та «Я», а це одночасно і навколишній світ, у якому людина завжди перебуває і з якого ідентифікує власне «Я» [3, с.32]. Людина як присутність, в першу чергу, повинна усвідомити себе, що дасть можливість зрозуміти своє життя, своє власне Я, свою екзистенцію.